

Käyttösoiretilanteiden systemaattinen arviointi ja monitekijäinen hoito

Neurologia-seminaari, Helsinki
18.5.2017

Ulla Eloniemi-Sulkava, dosentti, FT, erikoissairaanhoitaja

ulla.eloniemi-sulkava@amialife.fi

www.amialife.fi

Sidonnaisuudet

- Luennot seuraavien yritysten tilaisuuksissa
 - Actavis Oy
 - Nutricia Medical Oy
 - Novartis Finland Oy

Sisältö

- Yhteyden rakentaminen muistisairaaseen ihmiseen
- Kohtaamattomien tarpeiden tunnistaminen ja tarpeiden mukaan räätälöity hoito

**KUINKA RAKENTAA
YHTEYS IHMISEEN JOLLA
ON MUISTISAIRAUS?**

***Yhteyden
rakentuminen
ehkäisee
käytösoiretilanteita***

Usein käytösoiretilanteet syntyvät kun

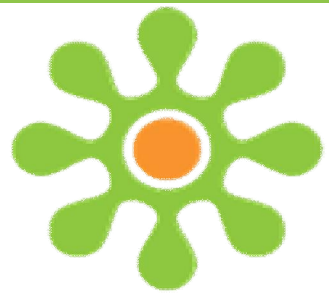
- muistisairasta ihmistä ei kohdella aikuisena.
- muistisairas ihminen voi fyysisesti tai psyykkisesti huonosti.
- muistisairaana ihmisen itsemäärääminen sivuutetaan ja käytetään valtaa
- hoitaja menee toteuttamaan hoitotyötä suoritteena eikä huomioi muistisairaana ihmisen senhetkistä tunnetilaa ja tarpeita.
- hoitaja ei ymmärrä kognitiivisten vaikeuksien merkitystä käytännön tilanteissa.

Toki taustalla

- Aivomuutokset joiden vuoksi muistisairas ihminen
 - tulkitsee ja ymmärtää väärin
 - ei kykene normittamaan reaktioitaan
- Huom: Kuitenkaan ei voida sanoa, että muistisairaudet aiheuttavat käytösoireita!

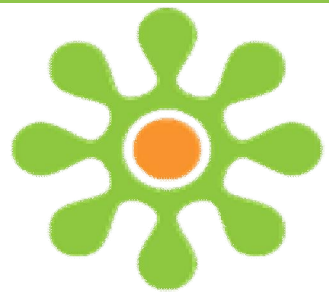
**Yhteyde
n
rakentu-
misen
haasteet**

*Ihminen itse
kokee olevansa
normaali ja
voimavaroja
omaava.*

**Muut pitävät
ihmistä
sairaana,
potilaana,
käytösoireisena
ja kyvyttömänä.**

**Hoidon ja
palvelun
tarpeet**

**Muistisairaa
n ihmisen
tarpeet**

Yhteyden rakentumisen kivijalat

- Muistisairas ihminen on aikuinen ihminen, jolla on oma ainutlaatuinen elämänhistoriansa ja toki myös persoonallisuutensa.
- Olen kiinnostunut ihmisestä ja haluan siinä hetkessä kuulla, välittää ja olla läsnä.
- Otan muistisairaahan ihmisen puheen ja käyttäytymisen vakavasti ymmärtäen, että ne kertovat hänen senhetkisistä kokemuksistaan ja toiveistaan.
- Heittäydyn tilanteeseen ja koetan ymmärtää muistisairaahan ihmisen kokemuksia ja vastata niihin.

Yhteys syntyä, kun (1)

- kohtaat hänet aikuisena ihmisenä.
- arvostat häntä aikuisena yksilönä (esim. tausta, ammatti)
- uskallat olla aito ja tavallinen ihminen: et piiloudu ammattiroolin tai vallan taakse.
- Viestit kiireettömyyttä ja häneen ihmisenä keskittymistä.
- Viestit välittämistä.
- Olet ilmaisuissasi rehellinen – olet luottamuksen arvoinen,
- Kysyt kuulumisia ja mielipidettä.
- Viestit tarvittaessa turvallista tilannehallintaa.

Yhteys syntyy, kun (2)

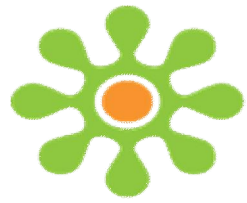
- Otat hänen puheensa/ käyttäytymisensä viestit vakavasti: ne kertovat jotain, mitä kannattaa pyrkiä ymmärtämään.
- Juttelet hänelle tutuista asioista, tuttuus luo turvallisuutta..
- Autat häntä säilyttämään kasvonsa, esim. paikkaamalla kömmähdys tai käyttämällä huumoria.
- Luot hyvän, normaalin tunnelman ilman hoitamisen viitekehystä esim. muistelulla tai laululla.

Mikä on käytösoire?

- **on yksi monista muistisairaaseen ihmiseen laitetuista stigmoista**
- Stigma on poltinmerkki
 - Rikkoo identiteetin ja pilattu identiteetti joutuu paternalistiseen suhteeseen
 - Stigma kieltää ihmisen aseman
 - Stigmatisoitu luokitellaan stigman perusteella ja häntä kohdellaan vastaavasti, usein huonosti

filosofi Timo Airaksinen 6.4.2017, SGF:n seminaari, Helsinki

Ulkoapäin arvioitavat tekijät

- Neurobiologiset tekijät
- Kognitiivinen toimintakyky
- Terveystila, muut sairaudet, lääkitys
- Fyysinen toimintakyky
- Erilaiset ympäristötekijät

Ihmisen sisäiset tekijät

- Persoonallisuus, elämänhistoria
- Koetut inhimilliset tarpeet
- Ihmisen kokemus vuorovaikutussuhteista
- Ihmisen kokemus fyysisestä ja psykososiaalisesta ympäristöstä

KOLME NÄKÖKULMAA:

1. Arvioitu käyttäsoire
2. Hoitajan kokema haaste
- 3. Muistisaira
ihmisen
tarpeiden
ilmaisua
(unmet needs
behaviour)**

Sairauslähtöinen

**Hankalat tilanteet
johtuvat
sairaudesta.**

Hoitajalähtöinen

**Hankalat tilanteet
ovat haasteellisia.**

Ihmislähtöinen

**Hankalat tilanteet
liittyvät ihmisen
erilaisiin tarpeisiin
ja ihmisen
kokonaisuuteen.**

MUISTISAIRAAN IHMISEN, OMAISTEN
JA MONIAMMATILLISTEN OSAAJIEN
RATKAISUSUUNTAUTUNUT
YHTEISTYÖPROSESSI

(Eloniemi-Sulkava ja Savikko 2011, mukaellen)

Havainnoi ja pohdi käyösoiretilannetta

- Mikä on muistisairaana ihmisen tunnetila?
- Mikä aika päivästä?
- Mikä on tilanteen tunnelma
- Mikä on hoitajan/ työntekijän tunnetila?
- Mitä tilanteessa tapahtuu?
- Mihin tilanne päättyy?

Käyttösoiretilanteiden nimeäminen ja kuvaus

**Käyttösoire-
tilanteeseen
liittyvien
tapahtumien
kulku ja
tunteet**

**Muistisaira-
ihmisen**

§ Persoonallisuus
§ Elämänkulku
§ Sairaudet ja
fyysinen tilanne
§ Arkeen vaikuttava
kognitiivinen
toimintakyky

**Ympäristö
muistisaira-
ihmisen
näkökulmasta**

§ fyysinen
§ psykososiaalinen

**Vuoro-
vaikutus
muistisaira-
ihmisen
näkökulmasta**

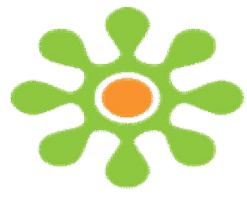
Yhteinen ymmärrys potentiaalisista (hyvinvointi)tarpeista

Tavoitteet ja räätälöity hoito

Seuranta ja arviointi

Kuinka voi ymmärtää muistisairaahan ihmisen tarpeita?

- Tarpeiden yleisinhimillisyys: muistisairaalla ihmisellä on samoja tarpeita kuin muillakin ihmisillä.
- Tarpeiden tunnistamisessa auttaa pyrkimys tuntea muistisairasta ihmisenä, jolla on oma persoonallisuutensa ja elämänhistoriansa.
- Havainnoinnit ja kuuntelu auttavat ymmärtämään tarpeita.
- Muistisairaalta ihmiseltä kysyminen antaa tietoa.
- Omaisia kuulemalla saa lisää näkökulmia.

**KÄYTÖSOIRE
-TILANTEET
JA
KOHTAA-
MATTOMAT
TARPEET**

Käyttösoiretilanteiden taustalla olevia muistisairaan ihmisen tarpeita (1)

§ ***Fyysiseen tilanteeseen tai lääketieteelliseen hoitoon*** liittyviä tarpeita, esimerkiksi

1. Fyysinen hyvä olo, kuten

- kivuttomuus
- hyvä ravitsemustila esimerkiksi kohonneen proteiinitarpeen vuoksi

2. Hyvä lääketieteellinen hoito, kuten

- ortostaattisen hypotonian hoito
- lääkityksen tarkastaminen

Käyttösoiretilanteiden taustalla olevia muistisairaana ihmisen tarpeita (2)

§ *Kognitiiviseen toimintakykyyn* liittyviä tarpeita, esimerkiksi:

- Toiminnanohjauksen vaikeudet: toiminnallisesta levottomuudesta syntyvä tekemisen tarve
- Kognition monenlaisista vaikeuksista syntyvä turvallisuuden tarve

Käyttösoiretilanteiden taustalla olevia muistisairaana ihmisen tarpeita (3)

§ *Personallisuuteen ja elämäntapaan* liittyviä tarpeita, esimerkiksi:

- vahva toiminnan tarve
- oman reviirin tarve
- korostunut turvallisuuden tarve

Käyttösoiretilanteiden taustalla olevia muistisairaahan ihmisen tarpeita (4)

§ *Vuorovaikutussuhteisiin* liittyviä tarpeita, kuten

1. Luottamus ja turvallisuus

2. Arvostus

3. Identiteetin säilyminen

Käyttösoiretilanteiden taustalla olevia muistisairaahan ihmisen tarpeita (5)

§ *Ympäristöön* liittyviä tarpeita

1. Toiminta ja osallisuus
2. Identiteetin säilyminen
3. Turvallinen ilmapiiri
4. Arvostava ilmapiiri
5. Optimaalinen toimintakyvyn käyttö

Kirjallisuutta (1)

- Cohen-Mansfield J, Dakheel-Ali M, Marx MS, Thein K, Regier NG. Which unmet needs contribute to behavior problems in persons with advanced dementia? *Psychiatry Res* 2015; 228: 59-64. doi: 10.1016/j.psychres.2015.03.043.
- Cohen-Mansfield J, Libin A, Marx MS. Nonpharmacological treatment of agitation: a controlled trial of systematic individualized intervention. *J Gerontol A Biol Sci Med Sci*. 2007; 62: 908-916.
- Cohen-Mansfield J. Nonpharmacologic treatment of behavioral disorders in dementia. *Current Treatment Options in Neurology* 2013; 15: 765–785.

Kirjallisuutta (2)

- Eloniemi-Sulkava U, Savikko N. Käyttösoireista kärsivän muistisairaahan ihmisen hyvinvoinnin ja mielenterveyden tukeminen. Kirjassa: Gerontologinen hoitotyö. Toim. Voutilainen P, Tiikkainen P. WSOY Oppimateriaalit Oy, Helsinki 2009: 232-246.
- § Eloniemi-Sulkava U, Savikko N (toim.). MielenMuutos muistisairaiden ihmisten hoidossa. Käyttösoireiden hoidosta muistisairaahan ihmisen hyvinvoinnin kokonaisvaltaiseen tukemiseen. MielenMuutos –tutkimus- ja kehittämishanke, tutkimusraportti 3. Vanhustyön keskusliitto ry. Newprint Oy, Helsinki 2011.
- § Eloniemi-Sulkava U. Muistisairaahan ihmisen tarvelähtöisen hoidon kokonaisuus. Kuinka vastaa muistisairaahan ihmisen tarpeisiin hoidossa? Memo 2011; 4: 9-12.

Kirjallisuutta (3)

- Miranda-Castillo C, Woods B, Galboda K, Oomman S, Olojugba C, Orrell M. Unmet needs, quality of life and support networks of people with dementia living at home. Health and Quality of Life Outcomes 2010, 8:132 (<http://www.hqlo.com/content/8/1/132>).
- Miranda-Castillo C, Woods B, Orrell M. The needs of people with dementia living at home from user, caregiver and professional perspectives: a cross-sectional survey. BMC Health Serv Res 2013;13: 43. doi: 10.1186/1472-6963-13-43.
- Norton MJ, Allen RS, Snow AL, Hardin JM, Burgio LD. Predictors of need-driven behaviors in nursing home residents with dementia and associated certified nursing assistant burden. Aging Ment Health 2010;14: 303-319. doi: 10.1080/13607860903167879
- Whall AL, Kolanowski AM. The need-driven dementia-compromised behavior model-- a framework for understanding the behavioral symptoms of dementia. Aging Ment Health 2004; 8:106-108.